

VOORSTELLING JAARVERSLAG
"VOORBIJ DE GRENZEN VAN HET BEKENDE"
18 NOVEMBER 2015

Mijnheer de Eerste Ondervoorzitter,
Mijnheer de Minister,
Geachte parlementsleden,
Dames en heren,

Van harte welkom op de presentatie van het jaarverslag 2014-2015 van het Kinderrechtencommissariaat. Het is dit jaar ons zeventiende jaarverslag. Volgens ontwikkelingspsychologen kenmerkt de periode tussen 12 en 18 jaar zich door een identiteitscrisis, een fixatie in negativisme, en non-conformisme. Van de eerste twee – de identiteitscrisis en het negativisme – hebben we weinig last gehad. Dat non-conformisme is complexer. We komen met het Kinderrechtencommissariaat op zoveel verschillende plaatsen, wat maakt dat we overal gewoon onszelf proberen te zijn. Zelf zou ik dat "onzelf zijn" omschrijven als "constructief-combattief". Wat dat betekent, wordt straks vanzelf duidelijk.

We kozen dit jaar voor het motto "Voorbij de grenzen van het bekende". Ik kom in het tweede deel van mijn verhaal hierop terug. In het eerste deel wil ik aanknopen bij waar ik vorig jaar geëindigd ben: de 25ste **verjaardag van het Kinderrechtenverdrag**. Op 20 november 2014 vierden we deze bijzondere verjaardag. Met het Kinderrechtencommissariaat brachten we ter gelegenheid van deze verjaardag de "Kinderrechtenrap" uit, een lied van Kapitein Winokio op een tekst van Joke Van Leeuwen. Heel wat scholen gingen met de kinderrechtenrap aan de slag en maakten hun eigen videoclip. Zo ook Freinetschool De Toverfluit uit Hasselt die u daarnet zag en hoorde.

Maar niet alleen scholen maakten het afgelopen jaar werk van kinderrechten. Ook het beleid en heel wat andere maatschappelijke actoren en organisaties deden dit. We kunnen na 25 jaar Kinderrechtenverdrag zeggen dat **kinderrechten als referentiekader, als kapstok** een duidelijke zichtbaarheid hebben gekregen. Daar zijn ook voor het afgelopen jaar verschillende voorbeelden van te geven. Ik denk onder meer aan de Wet op de Familierechtbank die op 1 september 2014 van kracht ging. Deze wet maakt het recht van kinderen om gehoord te worden zeer concreet. Kinderen vanaf 12 jaar worden door de rechter automatisch uitgenodigd om hun verhaal te doen op het ogenblik dat hun ouders in conflict liggen met elkaar. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen dat ook, maar moeten het – soms tot hun grote frustratie – wel zelf vragen. Of kijk naar het nieuwe decreet binnenlandse adoptie dat op 30 juni 2015 door het Vlaams Parlement werd goedgekeurd. Dat decreet stelt zeer duidelijk dat ook kinderen die binnenlands geadopteerd worden het recht hebben om hun dossier in te kijken. Op die manier komt men tegemoet aan de vraag van geadopteerde kinderen om een beter zicht te krijgen op hun persoonlijke geschiedenis. Of neem het onderwijsdecreet 24 dat op 1 september 2015 van kracht ging. Met dat decreet wordt het synchroon internetonderwijs in het Vlaamse basis- en secundair onderwijs verankerd. Internetonderwijs voor langdurig zieke kinderen wordt zo via de ondersteuning door Bednet een recht. Kinderrechten komen als kapstok ook tot hun recht in het nieuwe Vlaamse Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan 2015-2019 dat enkele weken geleden officieel werd voorgesteld. Voor het eerst vond de integratie plaats tussen het Vlaamse Jeugdbeleidsplan en het Vlaamse Actieplan Kinderrechten.

Twee instrumenten zijn één instrument geworden waarbij de aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité uit 2010 aan ons land als leidraad voor het plan fungeren. Dit betekent niet dat het plan zoals het vandaag voorligt ideaal is. Het plan zou wel varen bij het nog

sterker doordenken van het kinderrechtenperspectief zoals we dat in ons advies bij het JKP hebben duidelijk gemaakt. Als laatste voorbeeld verwijs ik naar het M-decreet, het decreet dat Vlaanderen vertrouwd heeft gemaakt met de idee van inclusief onderwijs. Dit onderwijs beoogt een sterkere participatie van kinderen met een beperking aan het reguliere onderwijs.

Maar niet alleen in het beleid vind je mooie voorbeelden van hoe een kinderrechtenperspectief werkt. Ik zag het voorbije jaar ook hoe in de ziekenhuisschool in Antwerpen kinderrechten voor langdurig zieke kinderen en jongeren concreet en tastbaar worden gemaakt. Zoals Saskia Haudenhuyse, de directeur van de ziekenhuisschool, in ons jaarverslag schrijft: "Kinderen en jongeren hebben een eigen stem die respect verdient. Een stem die kansen verdient. Die kansen moeten wij ze geven, elke keer opnieuw. Zeker als het moeilijk loopt." Tijdens ons driedaags verblijf in Ruiselede stelden we vast hoe ook de Gemeenschapsinstellingen steeds vaker naar het Kinderrechtenverdrag als kapstok grijpen. De recente visitaties door de Zorginspectie die heel uitdrukkelijk op een kinderrechtenperspectief steunen hebben daarbij ongetwijfeld een inspirerende en ondersteunende rol gespeeld. En ik denk tenslotte ook aan de tiende verjaardag van het Panathloncharter. Dit charter besteedt aandacht aan rechten van kinderen in de sport en speelt tot op vandaag een belangrijke rol in het ontwikkelen van een ethisch verantwoord sporten.

Met het Kinderrechtencommissariaat is het onze ambitie de verschillende **vertalingen van het Kinderrechtenverdrag naar alle maatschappelijke domeinen** die voor kinderen en jongeren van belang zijn te **inspireren** en te **ondersteunen**. We doen dit door het beleid te adviseren (we schreven het voorbije werkjaar 22 adviezen), door te participeren aan stuurgroepen (38 het voorbije werkjaar), door workshops en lezingen te verzorgen (72 in 2014-2015), door samenwerkingen aan te gaan met andere kinderrechtenactoren en door bijdragen te schrijven voor vak- en praktijktijdschriften.

Een onmisbare rode draad die door al deze activiteiten loopt is ons **ombudswerk**. De Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat is **onze vinger aan de pols**. Het geeft ons een beeld van het onrecht waarop kinderen en jongeren vandaag botsen. Het helpt ons een beter inzicht te verkrijgen in de praktijken die het beleid voor kinderen en jongeren ontwikkelt en hoe kinderen en jongeren deze ervaren. En dit door de signalen van kinderen en jongeren zelf, maar ook van hun ouders of andere belangrijke personen in hun omgeving en natuurlijk ook van de vele professionals.

Het voorbije werkjaar namen **1028** personen contact met ons op. In 4 op 5 van de gevallen ging het om een privé-persoon. Meestal is dat de ouder (60%), soms de minderjarige zelf (20%) of een ander familielid of kennis van de familie. Daarnaast weten ook professionals ons te vinden. Een derde daarvan komt uit de onderwijssector, een ander derde uit welzijn of jongerenwelzijn. Maar ook professionals die werken binnen de gezondheidszorg, binnen asiel en migratie en binnen justitie hebben ons regelmatig gecontacteerd. De jongste persoon die ons benaderde was 8 jaar, de meerderheid van de jongeren is tussen 13 en 17 jaar oud.

Van alle vragen, klachten en signalen gaat **één derde over het gezin**. Kinderen en hun ouders botsen soms over **het ouderlijk gezag**. Zeker als kinderen ouder worden en meer privacy en vrijheid willen. De Klachtenlijn krijgt vragen over hoe kinderrechten zich verhouden tot de rechten en plichten van ouders. Schenden de regels en afspraken die ouders opleggen het recht op inspraak en meningsuiting? Schendt een ouder die controle uitoefent het recht op privacy? Die vragen stellen kinderen en jongeren aan de Klachtenlijn. Ook ouders, grootouders en andere naaste familie worstelen met dit spanningsveld.

Ik ben een moslimmeisje van 13 jaar. Plots mag ik niets meer van mijn ouders: Ik mag niet met vrienden omgaan. Ik mag mijn haren niet los laten hangen. Ik moet kleren aan die tot onder mijn achterwerk komen en ik mag geen kleren aan

zonder mouwen. Ik mag me niet maquilleren bij trouwfeesten. Ik mag niet met mijn neven praten en ik mag mijn mening niet uiten. Andere meisjes van mijn leeftijd mogen dat wel van hun ouders. Schenden mijn ouders mijn rechten? Wat kan ik daaraan doen?

De Klachtenlijn krijgt ook meldingen over verwaarlozing, psychisch of fysiek **geweld** of seksueel misbruik van kinderen en jongeren in hun gezin. Dan is er concrete hulp of een overheidsinterventie nodig. In de meeste meldingen zien we dat mensen uit de omgeving vooral zoeken naar hoe ze die kinderen kunnen beschermen. De diensten waar ze kunnen aankloppen voor hulp, kennen ze niet altijd. Anderzijds staan melders soms argwanend tegenover het systeem. Ze zijn bang dat een melding bij politie, jeugdhulp of justitie uitloopt op een plaatsing van de kinderen, terwijl er andere, minder ingrijpende middelen zijn om kinderen in een geweldsituatie te helpen.

De grote meerderheid van vragen en klachten over het gezin hebben evenwel betrekking op **echtscheidingsituaties**. Driekwart van de meldingen over scheiding gaat over problemen met de verblijfs- en omgangsregeling. Op veel vlakken kan het moeilijk of zelfs helemaal fout lopen: (1) ouders zijn niet flexibel en houden halsstarrig vast aan de opgelegde regeling. (2) Of omgekeerd: een ouder leeft de afspraken niet correct na. (3) Een nieuwe relatie zorgt voor nieuwe opvoedingsstijlen of nieuwe regelingen. (4) Kinderen ontgroeien de regeling.

Ik ben een meisje van 15. Mijn ouders zijn al jaren gescheiden. Ik verblijf vooral bij mijn moeder. Met papa is de relatie iets minder goed, maar ik ga er wel op bezoek. Hij is in ons vroegere huis blijven wonen. Mijn moeder wil nu dat dat huis verkocht wordt. Als tegenprestatie wil mijn vader het hoederecht. Maar ik wil dat niet. Wat als mijn moeder toegeeft? Kan ik daar iets aan doen? Ik ben de inzet van een financieel geschil tussen mijn ouders.

Ondanks alle goede intenties van justitie, hulpverlening, vorming, onderzoek, internationale overeenkomsten slagen we er nog altijd niet in om grip te krijgen op de strijd tussen scheidende ouders. Een pijnlijke vaststelling.

Het idee om kinderen in zware conflictsituaties meer inspraak te geven en de kinderen echt centraal te stellen in de regeling, doet nog veel mensen huiveren. 'Het knaagt aan het ouderlijk gezag, het ondermijnt de verantwoordelijkheid van de ouders, het geeft kinderen een verantwoordelijkheid die ze niet aankunnen.' De verhalen van de kinderen en jongeren op de Klachtenlijn tonen dat zij wel degelijk iets te vertellen hebben en dat ze vragen om serieus genomen te worden als ze zeggen dat het ze te veel wordt. Ze vragen niet om te kiezen tussen hun ouders. Ze willen vooral dat de strijd stopt. Kinderen vragen ook dat de regeling aangepast is aan hun behoeften, dat ze meegroeit met hun behoeften, en dat ze flexibel is en aangepast wordt als dat nodig is.

Als een scheiding moeilijk loopt, kan dat voor kinderen en jongeren zo'n impact hebben dat er **externe hulp of therapie** nodig is. Zeker bij vechtscheidingen is die nood vaak groot. Net daar stelt de Klachtenlijn vast dat hulp moeilijk opgestart raakt of dat lopende trajecten abrupt stoppen. Belangrijkste reden is het principe van gedeeld ouderlijk gezag. Bij weigering van toestemming door een van de ouders kan de hulp niet verstrekt worden. Maar daar schuilt net het probleem bij scheidingen met een ernstig conflict. Ouders staan lijnrecht tegenover elkaar of zijn bang dat de therapie ze in een negatief daglicht zal stellen. Daardoor krijgt het kind niet de hulp die het nodig heeft en waar het recht op heeft.

Ook **professionals** krijgen in hun werk vaak te maken met problemen door een scheiding van de ouders. Ze kloppen aan bij de Klachtenlijn om juiste en duidelijke informatie of advies te krijgen. Ze willen zekerheid over de juistheid van hun handelen, hebben vragen over de regelgeving en zijn op zoek naar mogelijkheden om kinderen en jongeren te helpen.

Ik volg als leerlingenbegeleider op onze school de situatie van een 14-jarig meisje. Ze wil niet meer naar haar vader gaan. Samen met het CLB had ik al verschillende gesprekken met haar. We vinden dat ze gegronde redenen heeft

om niet te gaan, vooral door het geweld van haar vader. Vorig jaar is het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling nog ingeschakeld. We weten ook dat er momenteel een procedure loopt om de verblijfsregeling aan te passen. Het meisje is echt bang voor haar vader. Straks staat hij hier aan de schoolpoort om haar op te halen. Zij verstopt zich op school. Moeten we het meisje dwingen om mee te gaan met haar vader? Ze smeekt ons haar te beschermen. We proberen neutraal te blijven, maar anderzijds vrezen we samen met het CLB voor schuldig verzuim als we het meisje laten gaan en er zou iets gebeuren.

Aanbevelingen:

1. Maak werk van een regelgeving die ouders verplicht een ouderschapsplan op te stellen.
2. Stel een interfederaal echtscheidingsambtenaar aan.
3. Maak het mogelijk dat minderjarigen zelfstandig hun recht op zorg en hulpverlening kunnen uitoefenen.

De tweede groep van klachten gaat over **onderwijs**. Twee deelthema's steken er bovenuit: (1) sancties op school en (2) geweld op school. Daarnaast ontvangen we ook meldingen over (1) een school vinden en er geraken, (2) de leerlingenbegeleiding en (3) leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

In het **Nederlandstalig onderwijs in Brussel** blijft het tekort aan plaatsen nijpend. In oktober 2014 ontving het Kinderrechtencommissariaat een ruime delegatie van LOP Brussel basisonderwijs. Het LOP presenteerde een kwantitatieve analyse van de inschrijvingsprocedure voor het schooljaar 2014-2015. Daaruit blijkt dat heel wat kinderen op 1 september niet naar school konden gaan. Soms proberen ouders hun kind verschillende jaren op rij in te schrijven, en krijgen ze telkens weer te horen dat er geen school is voor hun kind. Niet alleen in de kleuterklassen is er een nijpend tekort aan plaatsen. Ook in het eerste leerjaar valt een steeds grotere groep leerplichtige leerlingen uit de boot. Dat is bijzonder zorgwekkend. Ondanks de inspanningen om capaciteit bij te creëren, wordt het capaciteitsprobleem alleen maar erger.

In klachtenonderzoek stelt het Kinderrechtencommissariaat vast dat scholen niet altijd zorgvuldig omgaan met de regelgeving en hun taken die daaruit voortvloeien. We blijven botsen op **onwettelijke praktijken zoals vragen om een toelatingscontract** te ondertekenen als extra voorwaarde om een leerling in te schrijven. Het Kinderrechtencommissariaat informeert, onderzoekt en bemiddelt dan. Bij verdere discussie informeert de Klachtenlijn de melder over de werking van de Commissie Leerlingenrechten.

De 16-jarige Farid wil graag verwarmingsinstallateur worden. In het 3e middelbaar wilde hij daarom Metaal volgen, maar die studierichting was volzet. De school adviseerde om in afwachting Bouw te volgen. Het volgende schooljaar zou Farid dan kunnen overstappen naar 4 Metaal. Zijn moeder vroeg om daarvan iets op papier te krijgen, maar dat vond de school niet nodig. Eind augustus 2014 horen ze dat er weer geen plaats is. De school vraagt Farid geduld te hebben. De kans is groot dat er nog plaatsen vrijkomen en de school belooft dat hij 'eerste keuze' is.

Eind oktober 2014 bellen Farid en zijn moeder de Klachtenlijn. Farid zag ondertussen drie nieuwe leerlingen starten in 4 Metaal. Zijn moeder sprak daarover de directie aan. Dat werd een moeilijk gesprek. De directeur ontkende eerdere beloftes en afspraken. Farid moet maar van school veranderen als ze ontevreden zijn. Moeder en zoon vragen onze hulp. Farid vraagt waarom hij geen Metaal mag volgen? Hij vindt dat de school met zijn toekomst speelt. Het Kinderrechtencommissariaat onderzoekt de klacht en stelt vast dat de school onzorgvuldig omging met het inschrijvingsrecht van Farid. We bemiddelen tussen het gezin en de school. Na nieuwjaar kan Farid toch overstappen naar 4 Metaal. De school zorgt ook voor de nodige remediëring.

Zorgvuldig omgaan met het inschrijvingsrecht betekent ook dat de school bij elke weigering of niet-gerealiseerde inschrijving het document '**mededeling van een niet-gerealiseerde inschrijving**' meegeeft aan de ouders. Het blijft verbazen hoe weinig ouders dat document meekrijgen. Toch is dat een onderdeel van de rechtsbescherming van de leerling. Door het document niet af te leveren, informeert de school de ouders niet over waar ze terecht kunnen voor informatie en bemiddeling. Zo worden kansen op een snelle oplossing gemist. Dat is niet in het belang van de leerling en van zijn recht op onderwijs.

Voor **inclusief onderwijs** hebben leerlingen extra ondersteuning nodig, afhankelijk van hun beperking. In de huidige regeling kunnen kinderen met een verstandelijke beperking (inschrijvingsverslag voor **buitengewoon onderwijstype 2**) in het gewoon basisonderwijs pas vanaf het eerste leerjaar extra ondersteuning krijgen in het kader van ION (een regeling om inclusief onderwijs aan kinderen met een verstandelijke handicap te bevorderen). Voor kleuters met een verstandelijke beperking (onder wie kinderen met het syndroom van Down) is die ION-ondersteuning er niet. Om de vraag van de ouders te ondersteunen, schreven we een brief naar de minister. In haar antwoord erkent de minister deze noden. Tegelijk wijst ze erop dat ION-ondersteuning uitbreiden naar het kleuteronderwijs vandaag niet kan door budgettaire beperkingen. De minister belooft de modernisering van GON en ION in het schooljaar 2015-2016 aan te pakken. Eerst moet de uitvoering van het M-decreet voorrang krijgen.

Klachten over het **sanctiebeleid op school en over definitieve uitsluitingen** liepen de voorbije jaren als een rode draad door het ombudswerk van het Kinderrechtencommissariaat. Hierover weten jongeren en hun ouders ons duidelijk te vinden. En ook scholen en onderwijskoepels liggen er wakker van. Omdat het zo sterk leeft, besloten we een dossier te maken over sanctiebeleid op school. Van meet af aan was het de bedoeling veel breder te kijken dan alleen maar naar de definitieve uitsluitingen. 'Het belang van leerlingen aan boord te houden': dat kwam in ons intern overleg elke keer opnieuw naar boven.

Het dossier "*Straffe School*" vertrekt van de signalen en klachten die we de laatste drie jaar kregen van jongeren, ouders en scholen. Zij brengen de stem van de leerling binnen. Al is die stem niet los te zien van het perspectief van andere betrokken partijen. Daarnaast baseren we ons op gesprekken met schooldirecties en leerlingenbegeleiders, overleg met de onderwijskoepels, contacten met verschillende CLB's, bezoeken aan time-outprojecten, wetenschappelijk onderzoek, en statistieken van AgODi. Die waaier van perspectieven maakt duidelijk dat een kwaliteitsvol sanctiebeleid op school het werk is van veel mensen. In het najaar van 2014 hielden we ook een online-enquête bij alle voorzitters van de 70 lokale overlegplatforms voor gelijke onderwijskansen (LOP's). 41 voorzitters vulden de vragenlijst in. We vroegen ze onder andere naar de bestaande afspraken over tucht en uitsluiting in hun LOP-gebied.

Het dossier heeft niet de pretentie om te zeggen hoe scholen met die knelpunten moeten omgaan. Het wil vooral voeden, inspireren en ondersteunen. Dat doen we door de bestaande regelgeving te verduidelijken en door aanbevelingen te formuleren over hoe praktijk en beleid kinderrechten een prominentere plaats kunnen geven in het sanctiebeleid van scholen.

Voor jongeren maakten we een samenvatting van ons dossier. In een folder geven we een overzicht van maatregelen, de rechten van de leerling en procedures die gevolgd moeten worden.

Aanbevelingen

1. Maak het voor scholen mogelijk om in te zetten op extra begeleiding van leerlingen die dreigen af te haken en zet daarbij extra in op projecten die de brug tussen onderwijs en welzijn maken.
2. Ondersteun scholen in de uitbouw van een herstelgericht klimaat op school.
3. Maak werk van onafhankelijke beroepsinstanties op regionaal niveau.

Dames en heren,

Wij kozen voor het jaarverslag 2014-2015 voor het motto **“Voorbij de grenzen van het bekende”**. Dat is in de eerste plaats een uitdrukkelijke oproep om de vele kinderen – ik noem ze vandaag de kinderen van het Kinderrechtencommissariaat – die vastlopen in reguliere systemen een uitweg te bieden. Deze kinderen blijven te lang steken in een kwetsbare situatie. Ze hebben een oplossing nodig die ‘voorbij de grenzen van het bekende’ gaat. Er zitten nog te veel knopen in de zorg voor kinderen en jongeren. Onze Klachtenlijn hoort in verschillende meldingen de frustratie van minderjarigen en ouders over de vele wissels van diensten en individuele hulpverleners. Ook met de strikte afbakening hebben melders het weleens moeilijk. Intensieve contextbegeleiding is bijvoorbeeld gelimiteerd in de regelgeving. Als de limieten bereikt zijn, kan overgegaan worden op thuisbegeleiding. Als er zich dan een crisis voordoet, kan er nog tijdelijke crisisbegeleiding aan huis. Jongeren en ouders vertellen dat ze het moeilijk vinden om telkens nieuwe personen te ontmoeten, elk met een andere persoonlijkheid en aanpak. Bovenal wordt verwacht dat ze telkens opnieuw het hele verhaal brengen, wat gezinnen hulpverleningsmoe maakt. Zoals Ann Moens, stafmedewerker bij Zorgnet-Icuro, in ons jaarverslag aangeeft: “Door te sterk ketenzorgdenken komen kinderen achtereenvolgens soms bij vijf tot zelfs tien hulpverleningsinstanties terecht. Dat is ongehoord. Hoog tijd om echt om te schakelen van ketenzorg naar netwerkzorg.”

Het belangrijkste pijnpunt is evenwel de vraag naar wie **verantwoordelijkheid** draagt voor de zorg. Zeker in die situaties waar de zorg complex is, stellen we vast dat instanties naar elkaar kijken en dat van continuïteit in de zorg helemaal geen sprake meer is. De volgende melding illustreert dat zeer treffend:

Ik heb een zoon van 14 jaar. In de lagere school verbleef hij in een MPI omdat hij een gedragsstoornis heeft. Met de overgang naar het secundair kwam hij weer thuis wonen. We kregen nog ambulante ondersteuning van het MPI. In het secundair onderwijs ging het al snel mis. Er zijn weinig scholen die kunnen omgaan met ASS en een gedragsstoornis. Op drie scholen werd hij buitengezet wegens te moeilijk. Op een volgend overleg met het MPI, de psychiater en de gezins- begeleider kregen we te horen dat de problematiek voor hen te zwaar werd en dat we ergens anders hulp moesten zoeken. Iedereen trok zich terug. Ik zocht dan zelf hulp bij de kinderspsychiatrie. Daar was er een wachtlijst van vier maanden. Ondertussen kwam er van geen enkele dienst nog hulp of opvolging. Het is niet verwonderlijk dat hij ontspoorde. Hij werd afgeschreven door de samenleving en ook wij wisten niet hoe hem te helpen. Hij werd door de jeugdrechter geplaatst in een gemeenschapsinstelling. Ik wil dit signaleren. Als ouder sta je er alleen voor en weet je ook niet hoe je moet reageren. Als zelfs hulpverleners zich terugtrekken, wie is er dan verantwoordelijk?

Om aan deze problemen tegemoet te komen, zijn twee zaken absoluut noodzakelijk. Vooreerst is er nood aan iemand die de jongere doorheen zijn hulpverleningstraject begeleidt: een **trajectbegeleider**. Vandaag lijken hulpvragers geen vaste aanspreekbare dienst of hulpverlener meer te hebben. Zodra het hulptraject andere diensten inschakelt zoals contextbegeleiding, een dagcentrum of een residentieel verblijf, is het voor minderjarigen en ouders moeilijk om zicht te krijgen op wie hun dossier beheert en coördineert. Het is essentieel dat gezinnen altijd weten wie hun vast aanspreekpunt is en dat dat vlot bereikbaar is. Niet alleen moeten jongeren zeggenschap hebben in hun hulpverleningstraject. Ze moeten ook weten bij wie ze kunnen aankloppen als ze niet langer akkoord of ontevreden zijn. De Klachtenlijn krijgt meldingen die aantonen dat het niet evident is om ‘verantwoordelijkheid’ om te zetten in praktijk. Er is een trajectbegeleider nodig, want in sommige situaties voelt niemand zich nog verantwoordelijk. En dat maakt dat de Klachtenlijn soms noodgedwongen de taak van trajectbegeleider moet opnemen.

Ten tweede moet volop verder werk gemaakt worden van het ontwikkelen van een **zorgcontinuüm** waarin de diensten van het VAPH, de bijzondere jeugdzorg en de diensten geestelijke gezondheidszorg (inclusief de kinder- en jeugdpsychiatrie) op elkaar afgestemd worden. Er moeten logische trajecten uitgetekend worden voor kinderen en jongeren om zo een antwoord te bieden op de oneigenlijke termijnen en op het oneigenlijke gebruik van bepaalde zorgvormen. Schakelen tussen jeugdhulp en geestelijke gezondheidszorg blijkt in de praktijk niet altijd even vlot te lopen. Het zijn twee aparte werelden met eigen regels en procedures. Toch zijn beide nodig om zorg te dragen voor het welbevinden van de kinderen en jongeren. Vaak wordt er hoopvol gekeken naar kinderpsychiatrie als dienst die het eindelijk gaat oplossen. Toch is een residentiële opname op kinderpsychiatrie niet altijd de beste oplossing. Ook de kinderpsychiatrie is niet altijd goed genoeg uitgerust om jongeren met complexe problemen verder te helpen, waardoor de behandeling niet verdergezet kan worden.

Bij het ontwikkelen van zorgcontinuüm vragen de **residentiële plaatsingen** onze bijzondere aandacht. Een plaatsing van een kind moet zo kort mogelijk duren. Natuurlijk is dat afhankelijk van situatie tot situatie. Toch stelt de Klachtenlijn vast dat het subsidiariteitsprincipe niet altijd gevolgd wordt. Ook door tekorten in de ambulante zorg is een plaatsing soms onvermijdelijk.

Mijn drie kinderen zijn geplaatst in twee verschillende begeleidingstehuizen. Ze hebben geen contact met elkaar. Ik vind dat niet goed. Ze voelen er zich ongelukkig en missen ons. Ik krijg te horen dat mijn pedagogische vaardigheden te beperkt zijn. Maar we hebben nooit eerder iemand aan huis gehad. We krijgen geen enkel perspectief. We weten alleen dat het elk jaar geëvalueerd wordt. Wat betekent dat we sowieso een jaar moeten wachten. Weegt de schade van een plaatsing van kinderen op tegen wat er thuis gebeurt?

De Klachtenlijn neemt bij die klachten vaak contact op met de betrokken diensten over de redenen van de plaatsing. Afhankelijk van de situatie gaan we na welke minder ingrijpende vormen van hulpverlening eerst geprobeerd zijn. De Klachtenlijn kan geen beslissingen tot plaatsing ongedaan maken. Ze zet een situatie meer in perspectief vanuit de rechten en belangen van minderjarigen. De Klachtenlijn is vaak de go-between tussen jongeren, ouders en dienst. Ze ondersteunt communicatief als blijkt dat de communicatie en informatieoverdracht niet helder en vlot loopt.

Ik heb een dochtertje van 7. Ik had geen vaste relatie met de moeder en pas na zes maanden wist ik dat ik een kind had. Moeder had het kind geplaatst bij een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning omdat ze zelf de zorg niet aankon. Via die dienst werd ik gecontacteerd. Ik was daar niet op voorbereid, had net een contract getekend voor nachtwerk en was volop aan het verbouwen. Ik ging akkoord met een pleeggezin op voorwaarde dat ik op termijn de zorg zou overnemen. Het is vrijwillige hulp en de contacten uitbreiden ging telkens erg traag. Ik vraag al langer om over te schakelen naar een week-weekregeling tussen mij en het pleeggezin om daarna mijn dochter bij mij te laten wonen. De pleeggezinnendienst antwoordt elke keer dat mijn dochter inmiddels gehecht is aan het pleeggezin en dat het in haar belang is dat ze daar blijft. Ze hebben geen opmerkingen over mij, ze vinden mij een goede vader. Ik vind het in het belang van mijn dochter om bij mij te wonen. Hoe zinvol blijft dat nog? Waar kunnen we terecht als onze visie botst op het belang van het kind? En waar zit de stem van mijn kind zelf?

Wie ook baat zouden hebben bij een “voorbij de grenzen van het bekende”-beleid zijn de vele **kinderen en jongeren met een vluchtelingenverleden** die al een hele tijd in ons land verblijven. Ik heb het afgelopen jaar regelmatig aandacht gevraagd voor deze vaak zeer kwetsbare groep kinderen en jongeren. Het gaat om kinderen en jongeren die tot op vandaag vaak in zeer precaire situaties moeten overleven. Ik denk bijvoorbeeld aan Anahid, een meisje van 11 dat ons zelf contacteerde.

Anahid is 11, in Frankrijk geboren, maar woont al tien jaar in België. Haar mama is Armeense, heeft een verstandelijke beperking en verblijft al meer dan tien jaar zonder papieren in België. Haar grootouders zijn hier ook. Mét papieren. Zij dragen al tien jaar zorg voor Anahid en haar mama. Ze moet samen met haar mama het land uit. Naar Armenië. Een land waarvan ze de taal niet spreekt en de cultuur niet kent. Mee met een mama die niet voor zichzelf kan zorgen.

Wij besteedden het afgelopen jaar bijzondere aandacht aan de groep kinderen zonder papieren die in een pleeggezin verblijft of verbleef. Kinderen zonder papieren hebben evengoed toegang tot onze jeugdzorg. Soms is de opvoedingssituatie zo verontrustend dat de jeugdrechtbank ingeschakeld wordt en de kinderen door de jeugdrechter geplaatst worden. Sommige kinderen verblijven jaren in een pleeggezin. Daarmee is hun verblijfsituatie niet geregeld. Hooguit wordt hun verblijf in België 'getolereerd' zolang de plaatsingsmaatregel loopt. Op het einde van de plaatsing of na hun 18^e verjaardag worden ze het land uitgewezen. Voor sommige kinderen heeft dat desastreuze gevolgen. Er is niet alleen de uitwijzing op zich. Uit de klachten bij de Klachtenlijn blijkt dat jaren leven in onzekerheid de ontwikkeling van de kinderen hypothekeert. Zowel diensten voor pleegzorg als pleegouders zelf contacteerden hierover de Klachtenlijn.

Maria is radeloos. Ze kan zich niet laten inschrijven in de stad waar ze de laatste tien jaar woonde. Ze heeft geen wettig verblijf. Ze moet de laatste jaren overleven met steun van vrienden en van haar vroegere pleegouders, die haar onderdak bieden. Ze kan niet gaan werken, kan zich zonder papieren nergens inschrijven, kan geen beroep doen op het OCMW. Ze moet terug naar Angola waar ze vertrok als 2-jarig kind. Ze kent geen Portugees en geen Angolees. Als 12-jarige kwam ze naar België met haar Angolese familie, na een verblijf van tien jaar in Nederland. Het gezin kreeg er geen verblijfsrecht. Door haar psychosociale noodsituatie werd ze door de jeugdrechtbank geplaatst. Van haar 12 tot haar 20 jaar werd ze toevertrouwd aan verschillende instellingen en pleeggezinnen van de bijzondere jeugdbijstand. In die hele periode kon haar verblijf blijkbaar niet wettig geregeld worden. In de loop van de jaren verloor ze de band met haar ouders. Bij de regularisatieaanvraag van haar ouders werd haar situatie niet behandeld omdat ze geen deel uitmaakte van het gezin. Hun regularisatieaanvraag werd trouwens afgewezen. Haar eigen regularisatieaanvraag (9bis) werd door de Dienst Vreemdelingenzaken dit jaar negatief beantwoord omdat ze geen Angolese identiteitskaart kon voorleggen.

Soms schieten woorden te kort om de absurditeit van de situatie te beschrijven.

De pleegouders van twee Chinese kinderen die kort na hun geboorte bij hen geplaatst werden door het voormalige Comité voor Bijzondere Jeugdzorg, melden ons dat na zes jaar verblijf in het pleeggezin de kinderen nog altijd niet de nodige verblijfsdocumenten hebben. Nog afgezien van de onzekerheid voor de toekomst, heeft het ontbreken van verblijfsdocumenten vervelende gevolgen voor kinderen en pleegouders. Zo zijn reizen naar het buitenland niet evident en kunnen de kinderen geen studietoelage krijgen. De wettelijke Chinese moeder van de kinderen heeft een verblijfsvergunning van onbepaalde duur, maar omdat de kinderen niet bij haar wonen, geldt dat niet voor hen. Absurd, maar het enige dat de kinderen kunnen doen, is zelf een regularisatie aanvragen. Alleen hebben ze geen paspoort en de dienst voor pleegzorg slaagt er niet in om bij de Chinese ambassade de nodige documenten te krijgen.

Het agentschap Jongerenwelzijn van het ministerie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin stelde vast dat in de periode april-juni 2014 zo'n negentig kinderen en jongeren in de Vlaamse pleegzorg geen of een precair verblijfsstatuut hadden.

Het is onwenselijk dat buitenlandse kinderen en jongeren die in het kader van een beschermingsmaatregel in de jeugdzorg opgenomen zijn, geen of een precair verblijfsstatuut hebben.

De hulpverlening aan die kinderen en jongeren heeft een context nodig van stabiliteit en continuïteit. Er moet snel een oplossing komen. Die oplossing mag zich niet beperken tot het ondersteunen van pleegouders en medewerkers van diensten voor pleegzorg in individuele verblijfsprocedures of het versterken van hun expertise. Voor de betrokken kinderen en jongeren is een structurele oplossing nodig. Zij moeten minstens tijdelijk verblijfsrecht krijgen voor de duur van de beschermingsmaatregel. Ten slotte bepleiten we dat de plaatsende instantie, hulpverleners en pleegouders een stem krijgen in de individuele beoordeling van de wenselijkheid van een permanent verblijfsrecht. Dat laatste is ook een uitdrukkelijke vraag van Zonderwijs, een groep Vlaamse leerkrachten die zich verenigde om op te komen voor leerlingen met een precair verblijfsstatuut. Er worden vandaag door de Dienst Vreemdelingenzaken beslissingen genomen over kinderen, jongeren en hun gezinnen zonder dat de vele mensen en instanties die jarenlang voor de zorg en de begeleiding van deze kinderen hebben ingestaan hierbij betrokken worden. Voor een echte concrete werking van “het belang van het kind”, het leidende principe van het Kinderrechtenverdrag, zouden deze mensen nochtans een belangrijke rol kunnen spelen.

Beste mensen,

“Voorbij de grenzen van het bekende” heeft voor mij ook nog een tweede belangrijke betekenis. Er zijn tot op vandaag nog steeds heel wat kinderen en jongeren die moeten opboksen tegen voordelen. Deze voordelen hebben voor een groot stuk te maken met een onbekendheid. Onder de kinderen van het Kinderrechtencommissariaat bevinden zich nogal wat kinderen die daar soms bijzonder scherp mee geconfronteerd worden. Ik denk aan het verhaal van Mathilde, verteld door haar moeder.

Mijn dochter heeft een motorische handicap. Ze volgde de richting Latijn-Grieks. Vorig schooljaar heeft de directie geweigerd dat ze deelnam aan de zesdejaarsreis en de parascolaire activiteiten, ondanks dat we voorstelden om begeleiding te voorzien. Dit heeft onze dochter zo gekwetst dat ze besloot om de school te verlaten en haar diploma te behalen via de centrale examencommissie. Omdat haar richting daar niet in het aanbod zit heeft ze gekozen voor Latijn-wiskunde. Ze heeft nu haar diploma en zit nu aan de universiteit. We hebben maanden gepoogd te onderhandelen met de school en later ook met een advocaat, zonder succes. We willen niet dat dit ook andere jongeren overkomt.

Een groep kinderen en jongeren die heel sterk tegen vooroordelen moet opboksen zijn de kinderen van woonwagenbewoners, een groep waar wij dit werkjaar specifiek op focusten. In ons land leiden ongeveer duizend gezinnen een rondtrekkend bestaan als woonwagenbewoners. Goed voor 2.600 mensen, onder wie zo'n 650 kinderen. Veel van die gezinnen staan of stonden op plaatsen waar dat niet mag. Meer en meer gemeenten zetten hun vroegere gedoogbeleid stop. Ze sturen de woonwagenbewoners weg, vaak zonder ze een alternatieve staanplaats te bieden. Het gevolg: weer ergens staan waar dat niet mag, weer moeten vertrekken. Telkens opnieuw. Het grote probleem is het gebrek aan residentiële woonwagenterreinen. Die bieden momenteel plaats aan zo'n vijfhonderd gezinnen. Dat zouden er dus minstens dubbel zoveel moeten zijn. Ruim honderd kinderen uit Belgische woonwagengezinnen ondervinden ondertussen al de nefaste gevolgen van dat voortdurend moeten rondtrekken. Naar school gaan wordt zo goed als onmogelijk. Noodzakelijke gezondheidszorgen komen soms zwaar in het gedrang. Door het gebrek aan elementaire voorzieningen leven ze vaak in schrijnende materiële omstandigheden. Contacten met andere kinderen en meedoen met allerlei georganiseerde buitenschoolse activiteiten worden zo goed als onmogelijk. Zo raken ze meer geïsoleerd.

In overleg met het Minderhedenforum, het Kruispunt Migratie-Integratie en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten stelden we met het Kinderrechtencommissariaat een knelpuntennota met zeer duidelijke aanbevelingen op. Voorlopig ontbreekt het onze beleidsverantwoordelijken aan moed om de levenssituatie van deze kinderen en gezinnen te versterken.

Nochtans was bij de presentatie van de knelpuntennota in de Commissie voor Wonen, Armoedebelief en Gelijke Kansen van het Vlaams Parlement iedereen het eens dat de huidige situatie te precair is en dat snel dient gehandeld te worden.

Dames en heren,

Heel wat plekken waarmee kinderen en jongeren in contact komen, zijn in volle verandering. Het onderwijs in Vlaanderen zet belangrijke stappen richting meer inclusie, de integrale jeugdhulp krijgt met vallen en opstaan vorm, de geestelijke gezondheidszorg bewandelt nieuwe paden, steden en gemeenten maken werk van een kindvriendelijk beleid, de familierechtbank dwingt ons tot reflectie over een sterkere betrokkenheid van minderjarigen bij justitie en voor kinderen op de vlucht wordt gezocht naar manieren om het belang van het kind veel sterker als leidend principe in procedures te integreren. Deze dynamiek doet ons nadenken over wie en wat kinderen zijn, wat een beperking is, wie of wat het vreemde is, welke antwoorden we kunnen geven op 'maatschappelijke kwetsbaarheid', en welke verwachtingen vandaag ten aanzien van kinderen en jongeren leven. Het doet ons ook nadenken over onszelf. Met de keuze voor "Voorbij de grenzen van het bekende" willen we het belang van deze dynamiek erkennen. Want we zijn ervan overtuigd dat in *het onbekende* mogelijkheden liggen om nieuwe engagementen en nieuw vertrouwen tot stand te laten komen zodanig dat we erin slagen om alle kinderen ten volle tot hun recht te laten komen. Want daar moet finaal onze ambitie liggen.

Om deze ambitie te realiseren moeten we durven het Kinderrechtenverdrag telkens opnieuw als de standaard naar voren te schuiven. Onze grondwet dwingt ons daar ook toe. "Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit". Zo luidt artikel 22bis. Het artikel is een van de belangrijkste vertalingen van het Kinderrechtenverdrag in onze nationale wetgeving. Het zou het fundament van onze kijk op en ons handelen met kinderen moeten zijn. Maar het lukt niet. We slagen er tot op vandaag onvoldoende in om onze grondwet na te leven. We weten dus wat gedaan de komende tijd.

Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris
18 november 2015